

METAFİZİK ÂLEMDEN CİNLERLE İRTİBATIN İMKANI/ İMKANSIZLIĞI: ETİMOLOJİK VE EPİSTEMOLOJİK BİR ANALİZ

FROM THE METAPHYSICAL WORLD POSSIBILITY / IMPOSSIBLE TO CONTACT JINN: AN ETYMOLOGICAL AND EPISTEMOLOGICAL ANALYSIS

İbrahim Halil ERDOĞAN*

Öz

Metafizik varlıklara karşı insanoğlunun ilgisi yaratılışından gelen karakteristik bir özelliktir. Gizemli oluşlarından dolayı ilgi duyulan bu varlıkların başında cinleri zikretmek mümkündür. Bulduğumuz asırda bazı kimselerin cin ve ruh çağırma seansları, cincilik, büyücülük gibi hakikati tam olarak bilinmeyen faaliyetler içinde olduğu görülmektedir. Bu kimseler gaipden haber verdiği, çalınanların yerini bildiği, kişinin gelecekteki yaşamı ile ilgili hayati önem taşıyan durumlardan haberdar oldukları iddiayla, eskiden olduğu gibi toplumun dikkatini çekmeye devam etmektedir. Bu faaliyetlerin bazen dini istismar boyutuna vararak, İslam'ın tevhid tasavvuruna aykırı sapkın boyutlara ulaştığı bir realitedir. Bunların büyük çoğunluğu, bu faaliyetlerini cinlerle iletişim kurarak yaptığını iddia etmektedirler. Kelâmî eserlerde cinlere iman edilmesinin gerekli olduğunun yanı sıra onların özellikleri de net olarak ortaya konulmuştur. Tarihin her döneminde olduğu gibi günümüzde de cinlerle iletişim kurularak bir takım gaybî haberlerin alındığı, onların istihdam edildiği gibi iddialar bu batıl inancın mütemadiyen gündemde kalmasını sağlamıştır. Bu anlamda ruhani bir varlık olan cinlerin maddeye etkilerinin olup olmadığı, insanlarla diyaloga geçip geçemeyecekleri ve fiziki bir cisme teşekkül edip edemeyecekleri gibi konular ayrı ayrı incelenmeye ve ortaya somut bilgilerin konulmasına muhtaçtır. Cin ve şeytanın varlığına olan inancın, bir takım kötü niyetli kimseler tarafından istismar edilmesi meselenin vuzuha kavuşturulması açısından büyük önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kalam, Cinler, Şeytan, İblis, Vesvese.

Abstract

Human interest in metaphysical beings is a characteristic feature of creation. It is possible to mention the demons at the beginning of these beings that are of interest due to their mysterious nature. In the present century, it is seen that some people are engaged in activities that are not known to the truth, such as jinn and spirit summoning sessions, genitals and witchcraft. These people continue to attract the attention of the society as before, claiming that they inform of the strange, know the location of the stolen and that they are aware of the vital situations of the person's future life. It is a reality that these activities sometimes reach the dimension of religious abuse and reach deviant dimensions contrary to the imagination of Islam. Most of them claim that they do these activities by communicating with the jinn. In Kalam the works, it is necessary to believe in the jinn as well as their characteristics are clearly revealed. As in all periods of history, the allegations such as the communication of jinn with some unofficial news and their employment have kept this superstition constantly on the agenda. In this sense, whether the demons, which are a spiritual entity, have an effect on matter, whether they can engage in dialogue with humans and whether they can form a physical body, need to be examined separately and concrete information must be put forward. The exploitation of the belief in the existence of jinn and satan by a number of malicious people is of great importance for clarifying the issue.

Keywords: Kalam, Jinn, Satan, Demon, Delusion.

* Dr. Öğr. Üyesi, Akdeniz Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Kalam Anabilim Dalı, ihalilerdogan@akdeniz.edu.tr
Orcid: 0000-0002-8081-1895.

Giriş

Kelam âlimleri, cinlere ait varlık bilgisinin yalnızca vahye dayandığını ve nas dışında herhangi bir kanıt yönteminin bulunmadığını, aklen ise cinlerin varlığının mümkün olduğunu ifade etmişlerdir. Cinlerin varlıkları, hiçbir yoruma gerek duymaksızın Kur’ân’ın muhkem ayetleri ile sabittir. Bu yönüyle bir müminin cinlerin varlığını inkâr etmesi küfrü muciptir. Varlıkları hususunda Kur’ân sünnet ve icma’ anlamında ittifak vardır. İhtilaf edilen noktalar ise onların mahiyetleri bakımındandır (Kılavuz, 1993: VIII,8).

Cinler, kelam ilminin sem’iyyât kısmında incelenen konulardan biridir. İnsanlar gibi maddi bir cisim olmadıklarından dolayı onlar hakkındaki tek doğru bilgi kaynağı vahiydir. (Yeşilyurt, 2018: 14) Kur’ân-ı Kerîm, birçok ayetinde cinlerden bahsetmiştir. Cinlerin Hz. Peygamber’in (s.a.s.) okuduğu Kur’ân’ı dinledikleri ve Hz. Muhammed’e peygamber olarak iman ettiklerini konu edinen “Cin Suresi” adında müstakil bir sure nazil olmuştur. Cinler; insan ve melek alemi dışında farklı varlıklar olarak zikredilmiştir. Akıl ve idrak sahibi olmalarından dolayı mükellef varlıklar sınıfına dahildirler ve onlar da dünyadaki yaptıklarından dolayı cennet veya cehenneme gideceklerdir. Dolayısıyla hayır ve şer konusunda onlar da insanlar gibi ayırt etme gücüne sahip varlıklardır.

Kaynaklara bakıldığında cinlerin yaşayan bir varlık, şeytanların ise bu toplumdaki kötü ve inançsız cinlere verilen bir sıfat olduğu anlaşılmaktadır. Kur’ân ayetleri bunların babalarının İblîs olduğunu bildirmiştir. Hz. Âdem’in ilk yaratılışında tüm meleklerin secde ile emredildiği ortamda cinlerin babası İblîs’in burada olduğu ve emrin bizzat kendisine yapıldığı açıkça beyan edilmektedir (Arâf 7/12). Netice itibariye nasıl ki insanoğlunun babası Hz. Âdem (a.s.) ve onun zürriyetinden olanların inançlı olanlarına mümin, inançsız olanlarına kâfir deniliyorsa, cinler aleminin de babası İblîs, onun zürriyetinden olup iman edenlere cin, etmeyenlere şeytan ismi verildiği anlaşılmaktadır. Bu çalışmada her ne kadar sıfat olarak şeytanın eylemleri konu edilecek olsa da (Taberî, 2001: I,541; Kurtubî, 2003: I,294; İyâz, 1988: II,177) toplumsal açıdan daha çok cin ifadesinin yangın kullanımından dolayı “cin” lafzı kullanılacaktır.

Yaratılış gayesi olarak insanlarla aynı kategoride ele alınan cinler âlemi Kur’ân’ın beyanıyla “Allah’a kulluk etme” (ez-Zâriyât, 51/56) ve bu doğrultuda imtihana tabi tutulmaktadır. Ancak insanların ve cinlerin imtihanlarındaki yol işaretlerinden bir tanesini de bu ikisi arasındaki iletişim oluşturmaktadır. Kur’ân-ı Kerîm bu iletişimin adını “vesvese” (A’râf 7/20) olarak belirlemiş ve bu eyleminin ilk olarak cennette Hz. Âdem’e karşı uygulandığı görülmektedir. Vesvese lafzının tanım ve sınırları bu çalışmanın asıl mihverini oluşturmaktadır. Çünkü Kur’ân ve Nebevî öğretilerin “vesvese” anlamında kullandığı betimlemeleri, teşbih ve temsilleri farklı yorumlamak suretiyle ruhani bir varlık olan cinlerin maddeye etki etmesi şeklinde bir sonuç elde etmenin yol açacağı olumsuzlar İslam inanç ilkeleri ile bağdaşmayan durumların ortaya çıkmasına sebep vermektedir.

Kur’ân’ın metafizik/ruhani varlıklar olarak tavsif ederek insanlar tarafından görülmediğini (A’râf 7/20) söylediği cinlerle vesvese dışında bir iletişim kurulabildiği iddiası hiçbir sağlam kaynağa dayanmadığı gibi birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Bunlardan en önemlisi onlardan haber alma şeklinde yaygınlaştırılarak ses iletişiminin sağlandığını söyleyerek gayb bilgisine eriştiğini iddia etmektir. Bu iletişim esnasında cinnin tecessüm ettiği veya insanın ruhani oluşu hakkında net bir bilgi olmadığı gibi, haber verilen gayb bilgilerinin de hiçbir dayanağı bulunmamaktadır. Adeta bir sektör haline gelen falcılık, medyumluk, kehanet, sihir ve büyücülük gibi faaliyetlerin alt yapısı cin ile iletişime dayandırılmaktadırlar. Hatta cin ile iletişim kurduğunu iddia ederek toplumda alternatif tıp oluşturma çabası içinde olan ve şifacılık yapan kimselerin bulunduğu da bir hakikattir.

Neticede varlık bilgisi olarak sadece vahye dayalı olan cinlerin, özellikleri de yine Kur'ân ve Sünnete bağlı bir temele dayandırılabilir. Bunların dışında duyu veya tecrübe ile elde edilmiş olan çelişik söylemler bilgi kaynağı olmaktan uzaktır. Bu çalışmada da cinlerle ilgili Kur'ân ve nebevi hadisler esas alınarak elde edilen tecessüm ve iletişim konusunun İslam inanç sistemiyle çeliştiği ortaya konulmaya çalışılacaktır.

1) Cinlerin Yaratılışı ve Etimolojik Kavram Analizi

Kur'ân-ı Kerîm, sıfat-isim kullanarak varlıkları en doğru anlamının yöntemini belirlemesi bağlamında cin; gizli, duyularla teşhis edilemeyen varlıklar anlamındadır (Aydın, 2017: 1630). Kur'ân, insanın ilk yaratılışının toprak (Âl-i İmrân 3/59) cinsinden kuru bir çamur, şekillendirilmiş bir balçık (Hicr, 15/26) olduğunu ifade ederken, cinlerin “dumansız ateşten” (Hicr 15/27), “yalın ateşten” (Rahmân 55/15) yaratıldıklarını söylemiştir. Yaratılışlarının zamansal olarak insanlardan daha önce olduğu da yine Kur'ân ifadelerinden anlaşılmaktadır (Hicr 15/26-27). Meleklerin yaratılışının nurdan olduğu (Müslim, “Zühd ve Rekâik”, 11) hususunda da hiçbir tereddüt olmadığına göre meleklerle bazen “cin” denilmesinin sebebi sadece etimolojik anlamda gizli ve ruhani varlık olmasındandır. Fahreddîn er-Râzî (ö. 606/1210), “cin” ifadesinin sözlük anlamında kullanılmasıyla meleklerle de aynı ismin verilebileceği yorumunu yapmıştır (Râzî, 2000: II,196). Meleklerin ve cinlerin ayrı varlıklar olduğu Sebe' Suresi'nde çok net bir biçimde ifade edilmiş ve ayet bu hususta hiçbir tereddüt bırakmamıştır: “*Kıyamet günü, Allah Teâlâ onların hepsini bir araya toplar ve meleklerle: ‘bunlar size mi tapıyorlardı?’ der. Melekler de: ‘seni tenzih ederiz; onlar değil, sen bizim dayanağımızsın. Aksine onlar, cinlere tapıyorlardı ve onlara inanıyorlardı’*” (Sebe' 34/40-41). Zaten kelamcılar cin ve meleklerin özelliklerini ayrı ayrı zikretmek suretiyle ayrı varlıklar olduklarını net olarak ortaya koymuşlardır. Bunların en başında da meleklerin zürriyet sahibi olmaması, cinlerin ise zürriyetlerinin olduğu ve üreme özelliklerinin bulunması, onların ayrı varlıklar olduğunun kanıtıdır.

Cin lafzı sözlükte, “duyulardan gizlenen nesne” anlamındadır. Arapça'da gece karanlığının bazı nesnelere gizlemesinden dolayı جـ (c-n-n) fiili kullanılmış (İbn Manzûr, t.y.: XXIII,92; İsfahânî, 1961: 98; Fîrûzâbâdî, 2005:1187) ve bu kullanım Kur'ân ayetinde de zikredilmiştir (el-En'âm 6/76). Araplar, kalbin göğüs kafesi içinde gizlenmesinden hareketle ona “cinân” kelimesini kullanmışlardır. Yine ağaçlarının ve dallarının yeryüzünü örtmesinden veya meyveleri yapraklarının arasında gizlemesinden dolayı, bahçe için aynı kökten türeyen “cennet” ifadesi kullanılmıştır (İsfahânî, 1961: 98). Anne karnındaki canlı, gözlerden gizlendiği için yine “cinn” kökünden türeyen “cenin” kelimesi kullanılmıştır. Varlığı soyut, ruhani ve gizli olmasından dolayı cinlerin bu isimle anıldığını söylemek mümkündür. Ölünün cesedini gizlediğinden dolayı kabir ve kefen için “çenen” kelimesi kullanılmıştır. Bazı Arap şiirlerinde “ruh” kelimesi de beden onu örttüğü için “cenân” kelimesi ile ifade edilmiştir (İbn Manzûr, t.y.: XIII,92). Meleklerle de sadece gizli varlıklar olmasından hareketle “cin” ismi verenler olmuştur (Yeşilyurt, 2017: 172). Sözlük anlamından hareketle aklını kaybetmiş kimseler için de “cünûn” ya da “mecnûn” ifadesi kullanılmıştır. Bu kullanım da yine, cin tarafından uygulanan bir harici darbe sonucu “cinlenmiş” anlamında değil, aklın örtülmesinden dolayıdır (Râzî, 2000: II,196). Kur'ân-ı Kerîm'de geçen “Cinlere uğrama” anlamındaki “mecnûn” kelimesi de yine “cin çarpması” tezini doğrulayacak netlikte bir mâna taşımamaktadır. Çünkü “mecnûn” ifadesinin geçtiği ayetler daha çok, müşriklerin Hz. Peygamber'e (s.a.s.) karşı yaptıkları ithamlar ve bunlara verilen cevaplar sadedinde kullanılmıştır. Bundan dolayı “mecnûn” ifadesi ile “cin çarpmış” kimsenin anlaşılması, Kur'ân'ın benimsediği bir hakikat olmaktan çok, Câhiliye kültüründe olan bir inanış olması daha muhtemeldir (Yeşilyurt, 2017, 190).

Terim olarak cinler; “Allah’ın insanların gözünden gizli yarattığı canlı alemlerden biridir” diye tarif edilmiştir (İbn Manzûr, t.y.:XIII,92). Başka bir ifadeyle; duyu organları ile idrak edilemeyen, şuur ve irade sahibi, teklife muhatap, iman eden ve etmeyenleri bulunan bir varlık türüdür. O halde etimolojik anlamda “cin” kelimesi melek ve şeytanları da içine alan genel bir kavram olarak da kullanılmıştır. Sözlük anlamına göre tüm melekler cindir, ancak tüm cinler melek değildir. O halde “cin”, ruhanî varlıkların tümünü değil sadece bir kısmını ifade etmektedir. Çünkü ruhanî varlık; melek, cin ve şeytan kavramlarını da içine alan bir lafızdır (Yeşilyurt, 2017: 172).

Cinlerin söz konusu edildiği durumlarda ifade edilen ve Kur’ân’da çokça zikri geçen diğer bir lafız olan “şeytan” ise Kur’ân’da bazen “şeytan” bazen “İblis” bazen de “tağût” diye adlandırılmıştır. Bunlardan her bir isim diğerinin yerine kullanılmakla birlikte, “şeytan” kelimesi daha çok sıfat olarak kullanılmış ve her kötülüğün işareti olarak anılmıştır. Kur’ân’ın kullandığı diğer bir isim ise İblis’tir. Bu da cinler taifesinin büyüklerinden ve Allah’ın meleklerle Hz. Âdem’e secde ile emrettiği sırada onların arasında ve bu sırada ismi “Azâzîl” olduğu ifade edilen yaratıktır (Taberî, 2001: I/536). Yaratıcısının emrine asi olmasından ve cennetten kovulmasından sonra “Allah’ın rahmetinden kovulan ve ümidini kesen” anlamına gelen “İblis” diye anılmıştır. Bu durum “İblis”in cin ve şeytanların babası olduğunu göstermektedir. Yukarıda da belirtildiği üzere, insanların babası Hz. Âdem olduğu gibi cin ve şeytanların babası da “İblis”tir (Taberî, 2001: I,541/15,293; Kurtubî, 2003: I,294; İyâz, 1988: II/177). İblis’in zürriyetinden asi olanlara “şeytan”, iman eden kimselere de “cânn” denildiği görülmektedir. Bazı kaynaklarda İblis’in şeytanların babası, cânn’ın da cinlerin babası olduğu şeklinde bir yorum yapılmış olsa da yaratılışın temeli bakımından şeytan ve cinlerin bir farkı olmadığı ve Kur’ân’ın şeytan ve İblis için “o cinlerdendi” (Kehf 18/50) şeklindeki sarih ifadesinden her ikisinin aynı soydan geldiği ve babalarının İblis olduğu anlaşılmaktadır.

2) Cinlerin Temessüle Etmesi

İnsanlık tarihi boyunca evrende maddî boyutun dışında görünmeyen başka varlıkların da bulunduğu inanılmıştır. Yahudi ve Hristiyanlık başta olmak üzere birçok inanışta, bu görünmeyen varlıklar birbirine karıştırılmış, bazen bunları Tanrı seviyesine çıkartanlar olduğu gibi bazen de iyi ve kötü olaylara isim olarak verenler olmuştur. Asurlular, Bâbürler, Mezopotamya uygarlıkları ve eski Mısır ve Yunan kültürlerinde de cinlere ilişkin inançların varlığı bilinmektedir. Dolayısıyla Kur’ân bu konuda yeni bir şey getirmemiş, aksine daha önceden var olan cin inancını tashih etmiş, sınırlarını çizmiş, varlık ve mahiyetleri hakkında doğru bilgiler vermiştir (Yeşilyurt, 2017: 175). İslâm inanç medeniyetinde varlık konusu ele alınırken Allah, peygamber, insan, evren, cin ve meleklerin sıfatları ve sahip oldukları nitelik ve fonksiyonları net bir biçimde belirlenmesinden dolayı böyle bir karışıklığa meydan verilmemiştir (Şahin, 1993: VIII/5).

Cinlerin insanlar gibi mükellef/sorumlu ve ayrı bir âlem olarak yaratıldığı Kur’ân ve icmâ ile sabittir. Allah’a ve ahiret gününe iman eden her mü’min cinlerin varlığını kabul etmek durumundadır ve inkarı halinde Kur’ân’ı inkar etmiş sayılacağını bilmelidir. Zaten Kur’ân-ı Kerîm’de bulunan Cin Suresi ve surenin muhtevastaki net bilgiler, cinlerin varlığına iman etmeyi tartışmasız ortaya koymaktadır.

Bazıları insanlara olan etkisi ve gizli oluşlarından dolayı cinleri zararlı mikroplar, şeytanı sadece bir sembol olarak görmüşlerse de bu doğru değildir. Bu şekildeki bir yorum, her şeyi maddî olanda gören, onun ötesinde bir hakikat kabul etmeyen pozitivist kimselerin bakış açısıdır. Onların bu inkârları, yalnızca cinlerle sınırlı da değildir. Pozitivizm, bir yönüyle dinî olan her şeye karşı bir başkaldırıdır. Cinler duyu ötesi ruhanî varlıklar olduğuna göre, cin, melek ve tanrı gibi kavramlar pozitivist bir inanışın alanı içine girmeyen konulardır (Yeşilyurt, 2017: 174.).

Cinlerin soyut ruhanî varlıklar olması, insanlara oranla daha üstün bir güce sahip olmaları, kısa zamanda uzun mesafeler kat edebilme güçleri, insanların onları göremediği halde onların insanları görmeleri, insanın cinlere karşı olan ilgisine de ivme kazandırmıştır. Cinciliği bir sektör haline getirmek suretiyle hem inanç hem de toplumsal bir istismarın söz konusu olması vahye dayalı cin bilgisini yine vahye dayalı olarak sınırlarının çizilmesini gerekli hale getirmiştir. Birey için hayati önem taşıyan, sağlık, aile, rızık, evlenme, boşanma, çalışma hayatı gibi temel meselelerde ortaya çıkan sorunların cin vasıtasıyla çözüme kavuşturulma safatası, bazı kimseler tarafından topluma hakikat gibi aktarılmakta olduğu bir realitedir. Dolayısıyla cinlerin mahiyeti hususunda toplumsal bilincin oluşması aynı zamanda dini, kültürel ve sosyal dejenerasyonun engellenmesi anlamı taşıyacaktır. Sar'a, ani yüz felci, işsizlik, ticari kesat, farklı psikolojik hastalıklar, aile içi huzursuzluk gibi konuların cin ve büyü ile yorumlanması, evrensel İslam medeniyetinin kültürüyle asla bağdaşmayan hususlardır. Çünkü burada cinlerin yardımını alarak büyü ve muska vasıtasıyla "kısmet bağlama" (kadın ve erkekler), "rızık genişletme" gibi İslam inancındaki kader ve Allah'ın iradesine taalluk eden hususların istismar edilmesi söz konusudur. Ayrıca İslam'ın tevhid tasavvuru ile taban tabana zıt olan "gaybı bilme", "üstün güce sahip olma", "cinleri istihdam etme", metafizik varlıklarla konuşabilme" Tanrı-Evren, Tanrı-İnsan, Evren-İnsan ilişkisindeki yetki sınırlamalarının aşılması söz konusu olmaktadır. Hatta toplumda bazı kimselerin sıradan olayları bile "cin" ile tarif ederek, bireyin kendi sorumluluklarını şeytan ve cinlerin eylemi şeklinde izaha çalışması, cinlerle iletişimde olduğunu söyleyen bazı kimselerin bu vesileyle insanlara korku salması, cinlerle ilgili doğru bilinen yanlışlar olarak görülmektedir.

Kur'ân-ı Kerîm; cinlerin insanlarla olan irtibatı konusunda, bazen kışkırtma ve dürtme anlamındaki "nezğu's-şeytân" (نزع الشيطان) bazen de vesvese ile dokunmak anlamındaki "messü's-şeytân" (مس الشيطان) terkiplerini kullanmıştır. Bu husustaki Kur'ân ayeti şöyledir:

"Şayet şeytandan bir kışkırtma seni dürtirse, derhal Allah'a sığın. Muhakkak Allah hakkıyla işitendir ve hakkıyla bilendir. Takva sahiplerine gelince, kendilerine şeytandan bir vesvese dokunduğu zaman iyice düşünürler (derhal Allah'ı hatırlarlar da) sonra hemen gözlerini açarlar" (Â'râf 7/200-201).

Ayetin birinci kısmında (A'râf:7/200); hitap doğrudan Hz. Peygamber'e (s.a.s.) yapılmış ve şeytanın O'na da "nezğa" (نزع) yani kışkırtma anlamında muharebe ilan edeceği bildirilmiştir. Şeytanın bu eylemine karşılık ise Hz. Peygamber'in Allah'a sığınarak "euzu besmele" getirmesi emredilmiştir. Ayetin ikinci kısmında ise (A'râf: 7/201); hitap doğrudan mü'minlerden takva sahibi kimselere yapılmış ve şeytanın onlara da "mess" (مس) yani vesvese dokundurması şeklinde bir muharebesi söz konusu edilmiştir. Ancak şeytana karşılık verilmesi bağlamında takva sahiplerine yapılan emir, Hz. Peygamber'e yapılan emirden farklı olarak; düşünme, sağduyulu olma, sağlıklı akıl yürütme anlamlarına gelen "tezekkür" (تذكروا) emredilmiştir. Yani şeytanın insan kalbine attığı şer taşıyan vesvesesine karşı, önce Allah'ın ona en büyük yardımcı olduğunu bilerek ona sığınacak, yaratıcı gibi bir güç sahibinin onu koruduğunu bilecek, sonra da akli selim ile hareket edip, bu dürtünün eyleme dönüştürülmesinin doğru olmadığına düşünerek karar verecektir.

Kur'ân ayetlerinde ifade edilen ve şeytanın insana karşı uyguladığı eylemlerden sayılan vesvese, nezğa, hemse gibi kelimeler; basit nüans farklılıkları ile aynı anlamda kullanılmışlardır. Dil bilimciler nezgayı; öfke anında şeytanın da verdiği güçlü vesvese ile kişiyi kötülüğe sürükleme, vesveseyi ise fısıltı şeklindeki anlaşılmayan sözlerin kalbe doğması diye tanımlamışlardır (Askerî, 1997:97). Hemse ise işitilemeyecek kadar hafif ses anlamındadır (İbn Manzûr, t.y.: VI,250). Tarifler dikkatlice incelendiğinde her biri soyut mâna içeren lafızlar olduğu görülecektir. Vesvesenin zaten soyut olduğu bir gerçektir. Fısıltı ile ifade edilen hemse ise "anlaşılmayan, duyulmayan, somut frekanslarda yer almayan ve

fiziki bir yapısı olmayan ses” demektir. Zaten anlaşılabilir veya az da olsa fiziki bir boyuta sahip olan ses olsaydı, bunun adı fisıltı değil “ses” olurdu. Dolayısıyla cin ile iletişim kurarak onların fisıltılarını duyduğunu iddia etmek akli bir temele dayanmaktan yoksundur.

Cin ve şeytan kavramlarının büyü ve sihir eylemleri ile yakın ilişkisi söz konusudur. Çünkü insanların metafizik duygularını istismar etme çabası içinde olan kimseler, cinlerle yakınlık kurduklarını ifade ederek birtakım sırları bilebileceklerini, gaybî olaylardan haber verebileceklerini iddia etmektedirler (İsfahânî, 1961 :226). Kur’ân-ı Kerîm de bu hususa müminlerin dikkatlerini çekmiş ve şeytanların bu vesveselerine kulak verenlerin doğru sözlü olmadıklarını ifade etmek suretiyle İslam’ın ilk oluşum süreciyle birlikte derhal böyle bir inaniş ve uygulamayı reddetmiştir (Şuarâ 26/222).

İslam inancına göre gayb bilgisinin anlamı “bilgisi yalnızca mahsus olan ve başkasını o bilgiye muttali kılmadığı” hususlardır. Sadece Allah’ın uhdesinde olan bu bilgileri Allah’ın vahiy ile ona bildirmedığı sürece başta peygamberler olmak üzere cinler de dahil hiç kimsenin bilemeyeceğidir. Zaten “gayb” kavramının kendisi gözden ve duyudan öte” anlamı taşımaktadır. Bunların bilinmesi durumu ise kavramın asıl konulduğu anlama aykırıdır. Kur’ân-ı Kerîm bunların bilgisinin sadece Allah katında olduğunu net bir şekilde ifade etmiş (Lokmân 31/34), Hz. Peygamberin de yine bu bilgilere sahip olmadığı Kur’ân ayetiyle hükme bağlanmıştır (En’âm 6/50; Hûd 11/31).

Günümüzde falcı, medyum veya cinci adı verilen bazı kişilerin, birtakım tuhaf yöntemlerle cinlerle iletişim kurdukları, onlardan bilgiler aldıkları, insanların geçmiş ve gelecekleriyle ilgili bilgiler verdikleri söylenmekte ve bu yöntemle bazı hastalıkları tedavi edebildikleri belirtilmektedir. Çağdaş dünyanın devasa sorunlarıyla mücadele eden ve zaman zaman da bazı insanların bu türden söylentileri ciddiye aldığı ve meselelerine bu yöntemle çözüm aradıkları görülmektedir (Yeşilyurt, 2017: 185).

Toplum içerisinde yaygın olan “cinlerin de gayb haberlerini bildikleri” İslam’a aykırı bir durum oluşturması sebebiyle cinlerin gaybı bilemeyecekleri, Kur’ân’ın muhkem ayetleri ile kayıt altına alınmıştır. Hz. Süleyman’ın (a.s.) cinleri istihdam etmesi ile ilgili anlatılan olayın neticesinde onun vefatının cinlerden gizlenmesini, cinlerin gaybı bilemeyeceklerine delil olarak sunan Kur’ân ayeti şöyledir:

“Süleyman’ın ölümüne hükmettiğimiz zaman, onun ölümünü onlara/cinlere ancak değneğini yemekte olan bir kurt gösterdi. Süleyman’ın cesedi yere yıkılınca cinler anladılar ki, eğer gaybı bilmiş olsalardı bu aşağılayıcı azap içinde kalmamış olacaktı” (Sebe 34/14).

Burada Hz. Süleyman (a.s.) cinlerin azgın olanlarını kendi hizmetinde kullanıp onları bir takım ağır işlerde çalıştırdığı anlaşılmaktadır. Çünkü mümin olan cinlerin bir peygamber tarafından “aşağılayıcı azap içinde” çalıştırılmalarını düşünmek doğru bir bakış açısı değildir. Yani Hz. Süleyman’ın bu işte istihdam ettikleri şeytanlardır. Hz. Süleyman’ın yaşlı olduğu dönemlerde vuku bulduğu anlaşılan bu hadisede Hz. Süleyman çalışan şeytanların görebileceği bir mesafede esasına dayalı bir şekilde vefat etmiş ve bu husus şeytanların bilgisinden gizlenmiştir (Râzî, 2000: XXV,216). Kur’ân ifadesiyle “eğer cinler gaybı bilmiş olsalardı” şeklindeki vurgunun, bu durumu insanlara bildirme hedefine yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Zira günümüzde olduğu gibi o dönemde de insanlar nezdinde cinlerin gaybı bildiklerine inandıkları anlaşılmaktadır.

Cinlerin uzun yaşamaları ve çok çabuk intikal edebilme kudretlerinin olduğu düşünülerek, bir takım geniş zamana yayılan haberleri bildikleri varsayılsa bile bunun doğru olup olmadığı, iletişimin nasıl kurulduğu malum değildir. Bir cin uzun yaşama sebebiyle bildiği bir hakikati hangi dil, ses tonu ve fizik kurallarına göre kime nasıl aktaracağı hiçbir

bilimsel temele dayanmadığı gibi Kur'ân'ın verileriyle de örtüşmemektedir. Cinlerin kendi arasındaki konuşmaları hakkında hiçbir bilgi olmadığı gibi insanlara da ancak fısıltı/vesvese ile yaklaşabildiği ifade edilmektedir. Vesveseyi somut/fiziki ses şeklinde anlamak etimolojik anlamda mümkün değildir. Ayrıca bir insanın cin tarafından çıkarılan bu fısıltıları duyması, cinlerin de aynı dili konuştuklarına dair hiçbir bilgi, belge ve kanıt söz konusu değildir. Bu cinlerin bulunduğu yerdeki toplumun dili olan Türkçe, İngilizce, Fransızca, Arapça gibi dilleri mi konuştukları, kendi dillerindeki anlaşma yöntemlerinin insana yansıyan yönüyle o bölgenin diline nasıl çevrildiği gibi sorular meselenin farklı boyutlardır. Netice olarak cinlerle sözlü iletişim kurulduğunu iddia etmek, kalbe gelen vesveselerin dile getirilmesi kabilinden olsa bile, bir başkasının kalbine gelen bu vesveselerin harici bir cinci tarafından bilinmesi mümkün görünmemektedir.

Tarihi verilerden, ruhani varlıklarla iletişime girilerek sihir ve büyü yapıldığı inancı sadece günümüz insanında değil önceki milletlerin hayatında da önemli yer bulunduğu görülmektedir. Bunların, Antik Yunan, Hindistan, Mısır ve Bâbil medeniyetlerinde geniş biçimde icra edildiği ifade edilmiştir. Hz. Muhammed'in (s.a.s.) gönderildiği cahiliye toplumunda da kehanet ve sihir oldukça yaygın ve hatta sihirbaz ve kahinlerin yeryüzünde Tanrı adına iş yaptıklarına inanıldığı söylenmektedir. Halk, bu kâhin ve sihirbazların, cinlerle iletişim kurarak sihir yaptıklarını düşünüyorlardı. Bunların en fazla yaptıkları sihir türü, cinlerle ilişki kurarak uyguladıklarına inanılan azâimdir. Azâim ilmini bilen kimselerin bu yolla cinleri tesirleri altına alarak kendi hizmetlerinde istihdam etme ve bunlar sayesinde birtakım hastalıkları tedavi ettiklerine inanılmaktaydı (Uludağ, 1991: IV/299). O dönemin sihirle en çok meşgul olan toplumu da Yahudilerdi. Cahiliye dönemi şairlerinin ve gaipten haber veren kâhinlerin bu yetenekleri cinler vasıtasıyla elde ettiklerine inanılmaktaydı (Çelebi, 2009: XXXVI, 170). Netice olarak sihir türü işlerden olan kehanet, büyü ve azâim gibi faaliyetlerin tümünde cinlerle bir şekilde iletişim kurulduğu iddiasıyla birtakım kimseler toplumda statü kazanmışlardır.

Bugün toplumun değişik kesimlerinde farklı isim ve unvanlarla bu işi meslek edinmiş pek çok insanın bulunduğu bilinmektedir. Ruhçu/spiritüalist akımın temsilcileri, ağırlıklı olarak ruh çağırma ile meşgul olmakta ve hatta çağırılan ruhların ve cinlerin fotoğraflarını bile çekebildiklerini iddia etmektedirler. Cin çağırma ile ilgili haber ve anlatımlar o kadar sıklıkla gündeme gelmektedir ki nerede bu konu açılırsa, neredeyse herkesin anlatabileceği bir vakanın mevcut olduğu görülmektedir. Cin çağırma, aslında ruh çağırma konusunun bir detayı olarak görülebilir. Çünkü ruh çağırma seanslarında gelen varlığın, insan ruhu olması mümkün değildir. Burada falcı veya medyumların verdiği bilgilerin hiçbir sağlam temele dayanmadığı aşikardır. Bu seanslarda insanların geçmişine dair bazı bilgiler verildiği iddia edildiğinden dolayı insanların dikkatlerini çekmiş ve bu türden aldatmalar dün olduğu gibi bugün de toplumun ilgisini çekmeye devam etmiştir (Yeşilyurt, 2017: 185). Günümüzde ruh veya cin çağırma seansları, daha çok yaşamlarında heyecan ve gizem arayan genç kesimler arasında görülebilmektedir (Çağlayan, 2017: 333).

İslam inanç tasavvurunun ilk oluşum sürecinde ise sihir, büyü ve kehanet gibi faaliyetlere girişilmesi şiddetle reddedilmiş, Müslüman toplumların bu tür eylemlerde bulunan kimselerden uzak durması yönünde ciddi önlemler alınmıştır. Kur'ân-ı Kerîm'de bu hususa Bakara Suresi'nde geniş yer verilmiş ve sihrin mutlak anlamda yasak bir faaliyet olduğu bildirilmiştir:

“Süleyman'ın hükümranlılığı hakkında şeytanların (ve şeytan tıynetli insanların) uydurdukları yalanların ardına düştüler. Oysa Süleyman (büyü yaparak) küfre girmedir. Fakat şeytanlar, insanlara sihri ve (özellikle de) Babil'deki Hârût ve Mârût adlı iki meleğe ilham edilen (sihr)i öğretmek suretiyle küfre girdiler” (Bakara 2/102).

Kur'ân net bir tarzda; Hz. Süleyman'a izafe edilen sihri reddetmiş ve böyle bir şeye inanmanın ve öğretmenin küfrü mucip olduğunu ifade etmektedir. Nebevî öğretilerde de kahin, falcı, sihirbaz, müneccim gibi kimselerden sakınılması yönünde bir çok haberler varit olmuştur. Bu hususta Müslim, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) eşlerinden bir kısmı Hz. Peygamber'in: "kim bir büyücüye, bakımcıya, falcıya veya sihirbaza gelerek ondan bir şey sorsa/istese kırk gece ibadeti makbul olmaz" (Müslim, "Selâm", 35) buyurduğunu nakletmişlerdir. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) bu uyarısının dikkatle incelenmesi ve üzerinde durulması gereken bir husustur. Hz. Peygamber'in ifadesinde "arrâf" (عَرَّاف) şeklinde geçen kavram, büyü, sihir, kehânet gibi tedavi uygulama veya gaipten bilgi verme muhtevasına sahip tüm fiilleri kapsayan genel bir anlam genişliğine sahiptir (İbn Manzûr, t.y.: IX 236).

Müslim'in aynı konu üzerinde rivayet ettiği farklı hadisler, bu hususta sahabenin Hz. Peygamber'e konu ile ilgili çokça soru sordukları, O'nun da bunları vahiy çerçevesinde cevapladığı görülmektedir. Müslüman bireyin cinlerden bilgi alma, sihir, büyü, kehânet ve falcılık gibi hurafelere bakış açısını düzenlemesi bakımından bu rivayetlerin burada zikredilmesinde fayda mülâhaza edilmektedir. Müslim'in bab başlığını "Kehânetin ve Kahine gitmenin Haramlığı" şeklinde belirmesi bu eylemin İslam dini ile asla bağdaşmadığını ve yasak fiiller kapsamına alındığını göstermektedir. Sahabeden Muaviye b. el-Hakem es-Sülemî Hz. Peygamber'e: Ey Allah'ın elçisi, biz cahiliye devrinde kâhinlere gidiyorduk, dediğinde; "artık kahinlere gitmeyin" buyurmuştur. Muâviye, 'biz bazı nesnelere uğursuz sayıyorduk' dediğinde ise, Hz. Peygamber; 'bu sizden birinizin gönlünde hissettiği bir şeydir. Sakın size mâni olmasın' buyurmuştur. Nebevî Hz. Peygamber'in uğursuzluk ile ilgili açıklamasını "normal şartlarda sizin içinize uğursuzluk şeklinde bir vesvese gelir ancak siz buna aldırış etmeden neye niyet ettiyseniz o işten geri kalmayın" diye izah etmiştir (Nebevî, 1392: V,22).

Yine Hz. Aişe (r.a.) mühim bir meseleyi Hz. Peygamber ile paylaşmış ve 'Ey Allah'ın elçisi, biz kahinlere gidip bazı şeyleri dinlediğimizde doğru söylediklerine de şahit olurduk' diye sormuş ve Hz. Peygamber şöyle cevap vermiştir: Bu doğru olan sözü cin onun kalbine atar, sonra da kahin ona yüz tane de yalan katar" buyurmuştur (Müslim, "Selâm", 35)." Bu babta rivayet edilen hadislerin tümü bu minvalde falcı, kahin, büyücü, medyum ve bilumum cinlerle iletişim kurarak bilgi aldığını söyleyen kimselerin yalancı kimseler olduğunu apaçık beyan etmekle birlikte sahabenin onlara karşı uyarılmak suretiyle eğitildiğini göstermektedir. Ayrıca bu rivayetler, bugün olduğu gibi bu meselelerin o dönem toplumunda da belli bir yere sahip olduğunu ve insanların gündemini meşgul ettiğini ortaya koymaktadır.

Hz. Peygamber (s.a.s.) Ebû Hüreyre'nin rivayet ettiği bir hadisinde "bir kahinin sözünü tasdik eden kimse, Hz. Muhammed'e nazil olanı inkar etmiştir" (Ebû Dâvud, "Tıb", 25) ifadesini kullanmıştır. Ebû Dâvud'un "*Sünen*" adlı eserinde geçen bu hadisi, Ebû Dâvud'un "Tıb" bölümünde zikretmesi de insanların şifa bulmak amacıyla bu kimselere gittiğini göstermektedir. Konu ile ilgili hadislerden farklı bir rivayeti de sahabeden İmrân b. Husayn rivayet etmiştir. Hz. Peygamber (s.a.s.): "Uğursuzluğa inanan veya kendisine uğursuzluk gelmemesi için birinden yardım isteyen, kahinlik yapan veya kâhine gidip ondan yardım talep eden, büyü yapan veya büyücüye giderek büyü yapılmasını isteyen kimse bizden değildir" (Berrâz, "Müsned", Hadis no:3578, 2:30) buyurmuştur. Netice itibarıyla sahabe toplumu arasında büyücülük, kehânet, fal, sihir gibi kavramlar tamamen din dışı eylemler olarak görüldüğü gibi İslam toplumunun bu kimselere teveccüh göstermesinin ve bu eylemlere inanmasının da önüne geçmek için ciddi bir eğitim aldıkları görülmektedir.

İslam medeniyetinde klasik dönemden beri akâid eserleri başta olmak üzere tüm kelâmî eserlerde büyücü, sihirbaz, kâhin ve falcı gibi kimselerin yaptıkları fiiller ve söyledikleri sözler tümünden reddedilmiştir. İslam itikadını ifade ederken hiçbir ayrıma tabi

tutulmaksızın doğrudan “hiçbir kâhinin sözünü tasdik etmeyiz ve benzer iddiaları yaparı reddederiz” ifadesine yer verilmiştir (Tahâvî, 2001: 34; Neseî, 2000: 65).

Bu konuyla ilgili yaygın olarak tartışılan konulardan biri de cinlerin insanların hizmetinde kullanılmak suretiyle onlardan yararlanmanın mümkün olup olmadığı meselesidir (Yeşilyurt, 2017:183). Yaşadığımız toplumda cinlerin çağrılabilirdiği, insanlardan bazılarının onları kendi hizmetinde kullandığı ve onlardan faydalandığına ilişkin pek çok hikayeye tanık olunmaktadır. Cinlerin birtakım yöntemlerle “havas ve azâim” türünden bazı metinlerin okunması suretiyle onlardan faydalanılabileceği dile getirilmekte ve yapılan bu işe de huddâmcılık denilmektedir. Kur’ân-ı Kerîm’de Hz. Süleyman’ın cinlerden bazılarını çalıştırdığı, onlara bazı işler yaptırdığı, onlardan yararlandığını ifade eden ayetler mevcuttur. “*Süleyman’ın emrine de rüzgarı verdik. Bunlar sabah esince bir aylık uzaklığa gider, akşam da bir aylık uzaklıktan gelirdi. Erimiş bakırı O’na su gibi akıttık. Cinlerden de Allah’ın izniyle onun emrinde çalışmak üzere verdik*” (Sebe’ 34/12-14). Bu ayet açık biçimde cinlerin Hz. Süleyman’ın emrinde çalıştığını vurgulasa da bunun yalnızca Hz. Süleyman’a bir lütuf ve mucize kabilinden bir olaydır. Zaten ayetin ilk kısmında “*Süleyman’ın emrine rüzgarı verdik*” şeklindeki cümle ihtisas lamı içermektedir. Nitekim cinler, rüzgar ve bakırın eritilmesi gibi hususlar sadece ona ait olan lütuf veya mucizelerdir. Buradan hareketle cinlerin çalıştırabileceği hükmüne varmak, rüzgarın da başka insanlar tarafından kontrol edilebilir olduğunu iddia etme anlamı taşır. Zaten Hz. Süleyman dışında diğer peygamberlerin de cinleri hizmetinde çalıştırdığına ilişkin herhangi bir rivayet mevcut değildir (Yeşilyurt, 2017: 184).

Şeytanın insana olan düşmanlığına dair insanların zihninde oluşturulan korku, bazen öyle boyutlara varmaktadır ki, insanın kendi hayatından bile emin olamayacak bir durum arz etmektedir. Onun sadece vesvese vermesi değil, insanı felç etmesi, çarpması, sar’a hastası yapması gibi fiziki darbelerinden bahseden hikayeleri de sıkça duymak mümkündür. Bu anlatılanların her birinin toplumdaki dini inançları istismar ederek, şeytanların temessül ettiği, insanlara maddî darbeler indirebileceği şeklinde yorumlanması birçok fırsatçı kimsenin de bundan nemalanmasını sağlamaktadır. Bazı kaynaklarda Bedir muharebesinde iblisin Sürâka b. Mâlik’in şekline girerek müşriklere arka çıkmış olduğu (Ensârî, 1920: I,611) ve onlara “bugün sizi yenecek kimse yoktur” diyerek savaşa teşvik ettiğinden bahsedilmiştir. Bu hâdiseden hareketle şeytanın insan şekline bürünebildiği izlenimi verilmiş olsa da aynı mesele Kur’ân ayetlerinde de beyan edilmiş, ancak bir temessülün olduğu belirtilmemiştir. Tam aksine iblisin müşriklere yardım hususunda onlara vesvese verdiğini ifade etmiştir: “*şeytan onlara yaptıklarını süsleyerek; ‘bugün insanlardan size galip gelecek yoktur’*” (Enfâl 8/48) şeklinde ifade edilmiştir. Dolayısıyla burada şeytanın “amelleri süslü gösterme” anlamında bir taktik uygulayarak onlara vesvese verdiği anlaşılmaktadır. Râzî, şeytanın insan şekline bürünerek müşriklere yardım etmesini değil, onlara yaptıkları işleri süslü göstermek, kalplerine korku değil emniyet vermek suretiyle yardım etmeye çalıştığı yönünde bir durumun söz konusu olduğunu ifade etmiştir. Eğer şeytan gerçekten bir insan şekline bürünerek savaşa girmiş olsaydı, kendi ordularının tümünü böyle bir cisme sokar ve Müslümanları hezimete uğrattı. Hatta tek gayesi mümin kulları doğru yoldan saptırmak olan iblis bu gücüyle her dönem ve coğrafyada müslüman orduların karşısına dikilerek onları bozguna uğrattık için çaba sarf ederdi (Râzî, 2000: XV/140).

İblis’in Mekke’nin fethinden önce Necid’li bir ihtiyarın kılığına girerek müşrik liderlerin toplantısına katıldığını ifade eden rivayetler de yine bu anlamda değerlendirilmelidir. Bu hususun Kur’ân’daki ifadesi şöyledir: *Kafirler seni tutuklamak, öldürmek veya Mekke’den çıkarmak için tuzak kurmuşlardı*” (Enfâl 8/30). Abdullah b. Abbâs’ın bu ayetin nüzul sebebi olarak zikrettiği olayda İblisin Necid’li bir ihtiyarın şekline bürünerek müşriklere yardım ettiği ifade edilmiştir (Ensârî, 1920: I/480). Anlatılan hadisede

ihthiyar kılığındaki İblis müşriklerin bu önemli kararlarında onlara yardımcı olmuş ve hayati noktalarda onlara yardımda bulunmuştur. Hatta onların Hz. Peygamber'i hapsedme ve şehirden çıkarma gibi görüşlerinin sonuç vermeyeceğini, "O'nu öldürmekten başka çare olmadığı" fikrine ise müşrikleri ikna ettiği anlaşılmaktadır. Fahreddin er-Râzî İbn Abbâs kıssasının İblis'in temessül etmesi dışında Kur'ân'a muvafık olduğunu Kâdî Abdülcebâr'dan (ö. 415/1025) nakille ifade etmiştir. Zaten Mu'tezile'nin genel anlayışına göre İblis'in insan suretine girmesi ve fiziki bir temessülü batıldır. Çünkü soyut bir varlık olan iblisin temessül etmesi ya Allah'ın ya da iblisin kudretiyle gerçekleşen bir durumdur. Allah'ın kudret ve iradesiyle iblisi bir insan şekline sokup müşriklere destek vermesini sağlayıp, kendi peygamberine tuzak kurmalarına yardım etmesi anlamı taşır ki böyle bir durumun düşünülmesi caiz değildir. İblisin kendi irade ve kudretiyle bir insan şeklinde bürünmesi kabiliyetinde olması da yine Allah'ın hikmetiyle bağdaşır bir durum değildir. Râzî Kâdî Abdülcebâr'ın bu cevabı için "bu garip bir tartışmadır, iblise her türlü vesvese veren kudretini veren Allah'tan, iblisin kendini değiştirme kudreti vermesi uzak değildir" demiştir (Râzî, 2000: XV, 125).

Râzî'nin burada herhangi bir görüş belirtmeden sadece Kâdî Abdülcebâr'ın görüşünü nakletmekle yetinmesi, Zemâhşerî'nin (ö. 538/1144) farklı yerlerde şeytanın temessül etmesini kabul etmeyip, bu olayları vesvese yoluyla gerçekleştiğini ifade ederek bu ayetin tefsirinde bu rivayeti zikretmemesi ve bazı müfessirlerin ilgili ayeti tefsir ederken bu rivayeti zikretmemiş olmaları, rivayetin mevkuf olduğu ve ayetin sebab-i nüzulü olarak kabul edilmediğini göstermektedir. Zaten bu hadisenin sebab-i nüzulü olarak zikredilmesinin de ayete ayrı bir anlam katmayacağı, ayetin delaletinin ve anlamının açık olduğu ifade edilmiştir (Erkut, 2015:127).

Ancak burada gerek İbn Abbâs'ın rivayetinde ve gerekse iblisin temessül ettiğini anımsatan diğer rivayetlerin vesvese şeklinde yorumlanmasında bir mâni olmadığı görülmektedir. Nitekim şeytan veya iblisin bir sıfat olduğu, kötülüğün ve şerrin ifadesi anlamına geldiği ifade edilmiştir. Bu anlamda bir çok kültürde olduğu gibi gerek kendi kültürümüzde ve gerekse Arap kültüründe şerli insanlar iblise benzetilmiş, hatta bu kimseler için "şeytanın bizzat kendisi" ifadesi kullanıldığı yaygındır. Zaten Kur'ân'da şeytan ifadesini sadece cinler için değil insanların da şeytanlarının olduğunu beyan etmiştir (En'âm 6/112). Dolayısıyla bir toplumun veya topluntının içinde söz ve davranışlarıyla şer saçtığına, olumsuz ve kötülükten başka söz söylemediğine inanılan kimselerin bulunması durumunda "şeytan falan kimsenin kılığına girmiş" şeklinde betimleme yapıldığı zihinlerden uzak bir husus değildir.

Netice olarak iblisin veya cinlerin temessül ederek insanların şekline girmesi veya cinlerin evrendeki insan yaşamına müdahalesi konusunda bu kadar hassas davranılmasının arka planında, toplumsal ve bireysel birçok tehlikeli sonuçlar doğurmasından duyulan endişeler bulunmaktadır. Bu tehlikeler toplum bireylerinin can, mal, ırz ve akıl muhafazası konusunda emniyette olmadıkları sonucunu getirmekte ve adeta imtihanı sekteye uğrattıkları boyutlara vardırılabilmektedir toplumda inanç dejenerasyonuna sebebiyet vermektedir. Çünkü şeytanların veya cinlerin insan şekline girme kudreti olmasının anlamı, toplumda emniyetin ve güvenliğin yok olması, muhatabın cin mi yoksa şeytan mı olduğu konusunda bireylerin kendi arasında şüphelerin oluşmasına sebebiyet verecektir. Hatta cinlerle evlenmenin mümkün olduğu gibi iddiaların toplumsal anlamda çok daha büyük felakete yol açacağı malumdur. Böyle bir ilişki, ilmi hiçbir temele dayanmadığı gibi akl-ı selimin kabul edeceği bir konu değildir. Hatta birçok alim; insan-cin evliliği gibi bir durumun kabul edilebilir olmadığını, eşi bulunmayan hamile bir kadına 'bu çocuğun babası kim' diye sorulduğunda; "babası bir cindir" (Köse, 2010:456) şeklinde cevap vermesinin toplumsal bir kriz oluşturacağını ifade etmişlerdir (Aşkar, 1983: 21).

3) Cinlerin Görülüp Görülemeyeceği

Cinlerin fiziki alemde görülmesi de yine onların teşekkül etmesi veya insana soyut varlıkları görme kudreti verilmesi ile alakalıdır. Râzî, insanların onları görememesindeki illeti; Allah'ın insan gözüne soyut varlıkları görme idraki vermediği şeklinde izah etmiştir. Râzî'ye göre cinlerin birbirlerini görebilme yetenekleri, yaratıcının onların gözlerine verdiği güçlü ışın vesilesiyledir. Aynı güçlü ışınlar insanlara da verilmiş olsa, insanların birbirlerini gördüğü gibi cinleri de görme imkanı olacaktır. Aynı şekilde Allah Teâlâ onların saydam varlıklarını yoğunlaştırmak suretiyle cisim haline getirmiş olsa insan gözleri bu haliyle onları görebilirdi. Mu'tezile mensupları cinlerin görülmemelerini onların yaratılışlarının yoğun/somut olmamasına, onların insanları görmesindeki sebebin ise insanların somut fiziki yapılarına bağlamıştır (Râzî, 2000: XIV:45).

Hız. Muhammed'in (s.a.s.) diğer peygamberlerin en üstünü olmasına rağmen cinleri görüp görmediğine ilişkin açık bir beyan mevcut değildir. Hatta Kur'an-ı Kerim'de nazil olan Cin Suresi, onu dinleyen cinlerin kendisine vahiy yolu ile bildirildiğini haber vermektedir. İbn Abbâs'ın (r.a.) da teyit ettiği görüşe göre Hız. Peygamber cinleri görmemiştir. Cin Suresi'nin; "de ki: bana vahyolunana göre..." (Cin 72/1) şeklinde başlayan ayetleri Hız. Peygamber'in (s.a.s.) onları görmediğine işaret etmektedir. Zira görmüş olsaydı bunu vahye dayandırması bir anlam ifade etmeyecekti. Râzî'ye göre; böyle bir durumun müşahade ile değil de Allah'ın ona haber vermesi suretiyle vahye istinat etmesi Hız. Peygamber'in (s.a.s.) cinleri görmediğinin delilidir (Râzî, 2000:XXX,135; Yazıcı, 2018: 184).

İmâm eş-Şâfiî (ö. 204/820), adalet sahibi bir kimsenin cinleri gördüğünü iddia etmesi durumunda onun şahadetini kabul etmeyeceğini ifade etmiştir. Bu hususa Kur'an'ın "*cinler ve kabilesi, kendilerini göremeyeceğiniz yerden sizi görürler*" (إِنَّهُ يَرَأِكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ) ayetini delil olarak sunmuştur. İmâm Şâfiî, cinlerin insanlar tarafından görülemeyeceğini ifade ederken, peygamberleri bu durumdan istisna etmiştir (Şafiî, 1994: II,194; Kastalânî, 1323: V,303). İbn Hazm da (ö. 456/1064) aynı ayeti delil göstererek cinlerin insan tarafından görülmediğini ifade etmiştir (İbn Hazm, 1352: I,14). Zemahşerî ise ilgili ayetin cinlerin insanlar tarafından görülemeyeceğine, onların kendini izhar etme gücünün olmadığına delil olduğunu söyleyerek, cinleri gördüğünü iddia eden birinin yalan ve uydurma söz söylemiş olacağını ifade etmiştir (Zemahşerî, 1407: II/98). Mu'tezile'ye göre cinler soyut varlıklar olmasından dolayı fiziki anlamda görülemezler (Kılavuz, 1993: VIII,9/).

Mâtürîdî, şeytanlar insanlara görünmediği halde onların insanları gördüğü noktasından hareketle, Allah'ın insana düşman olarak ilan ettiği şeytanla bu şartlarda nasıl mücadele edileceği meselesini gündemine taşımış ve bu vesileyle cinlerle ilgili birçok sorun hakkında aydınlatıcı bilgiler vermiştir. Bu anlamda Mâtürîdî; Allah'ın şeytanın insana düşmanlığında ona vesvese dışında fiziki bir darbe anlamında hiçbir güç vermediğini söylemiştir. Yani bunlar insanlardaki yiyecek, içecek ve giyecek gibi maddi yapıya sahip varlıklara asla zarar veremeyecekler, düşmanlıklarını sadece kalbe vesvese vermek suretiyle gerçekleştireceklerdir. Zaten şeytan gibi bir varlığa maddeye hükmetme gücü verilmiş olsaydı, mü'min kimselere sadece vesvese vermekle kalmaz onları maddi anlamda helak etme yöntemlerini kullanırlardı. Dolayısıyla insan ve şeytanın mücadelesinde maddi bir yöntem değil, vesvese, şüphe, nezga ve hemse gibi hallere karşı yine akl-ı selim, tefekkür ve sağduyu gibi kalkanlarla karşılık verme önerilmiştir (Mâtürîdî, 2005: IV,397). Mâtürîdî'nin şeytan ve cinlerin görülüp görülmemesi ile ilgili yaptığı bu açıklamaların, onların insanlar tarafından görülemeyeceğini teyit etmesinin arkasından, şeytana karşı yapılacak olan mücadelede onun vesvesesine karşı akıl yürütme ve sağduyulu olma şeklindeki beyanı meselenin izahı açısından büyük önem arz etmektedir.

Naslarda açık bir ifade bulunmaması sebebiyle, cinleri gördüğünü, onlarla sohbet ettiğini ve evlendiğini söyleyenlerin gerçeği dile getirmediikleri söylenebilir. İmam Şâfiî'nin; cin gördüğünü söyleyen birine ta'zîr cezası uygulanması gerektiği görüşü, yine hadis âlimlerinin; cin gördüğünü iddia edenlerin adalet (dürüstlük) vasfını kaybettiklerine hükmetmeleri bu iddianın bir hakikatinin olmadığını göstermektedir (Yeşilyurt, 2017: 180). Netice olarak; cinlerin görülebildiği, onlarla temas kurulabildiği ve hatta onlarla evlenildiği şeklindeki söylentilerin gerçek dışı olduğunu söylemek mümkündür.

4) Faiz Ayetinde “Şeytan Çarpması” Benzetmesi

Kur'ân-ı Kerîm'in faizi alış-veriş gibi helal görenlerin kıyamet günü dirilme esnasında yaşayacakları durumu izah sadedinde; *“faiz yiyenler (alış-verişte riba gibidir diyenler), (kıyamet gününde veya kabirlerinden) şeytanın çarptığı kişiler gibi kalkacaklar”* (Bakara 2/275) (الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ) şeklindeki benzetmesi olaya farklı bir boyut kazandırmaktadır. Ayette hem “mess” hem de h-b-t (خبط) fiilinden türeyen ve “rastgele vurmak” (İsfahânî, 1961: 142) anlamına gelen “tahabbut” (يتخبطه) ifadesi geçmektedir. Burada, *“şeytanın çarptığı kişiler gibi kalkacakları”* ifadesinin faiz yiyenlere özgü bir durum olmasından hareketle, şeytanın dünyada bu kimselere dünya malına tamah etme, haksız servet edinme, harama çağırma gibi vesveselerle faizi yemeye davet ettiği de meselenin ayrı bir boyutunu oluşturmaktadır. Şeytanın vesvesesine kapılarak, bu dünyada nefesine uyan kimselerin, adeta kıyamet günü sar'a hastaları gibi ani bir darbe yemiş durumda olacakları şeklinde de anlaşılması mümkündür. Buna göre ayetin anlamı; dünyada şeytan vesvese verdi ve bu kimselere faizi alış-veriş gibi göstermek suretiyle harama çağırdı, onlar da kıyamet günü diriliş esnasında ani bir darbe ile akli başından gitmiş sar'a hastası gibi kalkacaklar. Dolayısıyla bu kalkışa vesile olan şeytanın vesvesedir. Nitekim A'râf Suresi 201. ayette şeytanın dokunduğu, (mess) vesvese verdiği kimselerin düşünüp, tefekkür edip onun bu yanlış yönlendirmelerini basiretle aşabileceklerinin ifade edilmesi buradaki çarpmanın, darbe değil vesvese olduğunu destekler görünmektedir. Ayrıca “tahabbut” ifadesinin Arap dil grameri açısından “tefe'ul” vezninde olması ve bunun etken/müteaddî değil edilgen/mutavaat anlamı içermesi de bizzat şeytanın fiziki darbe indirmesi şeklinde değil, insana verdiği vesvese, korku ve tedirginlik neticesinde oluşan bir durum gibi anlamlarda kullanıldığını göstermektedir (Râzî, 2000: VIII,79).

Fahreddîn er-Râzî, Cübbâi'den (ö. 303/916) nakille şeytanın insana fiziki müdahalede bulunarak, onu çarpma, hasta etme ya da farklı şekillerde dünya yaşamına etki edecek bir gücünün olmadığını ifade etmiştir. Buna göre ayet; “şeytan çarpma” örneğini, o dönem insanların inandıkları yönde benzetme yapmıştır. Çünkü şeytan veya cinlerin böyle bir güce sahip olmadıkları malumdur. Çünkü şeytan insanları delirtecek ve öldürecek kadar bir kudrete sahip olmadığı Kur'ân'ın açık nassı ile sabittir. Nitekim Kur'ân'ın sunduğu kıyamet sahnelerinden birinde bu durum tüm berraklığı ile ortaya konulmuş ve şeytanın kendisinin de bunu itiraf ettiği ifade edilmiştir. *“Herkes için hüküm verilip her iş bittikten sonra şeytan cehennemdeki insanlara şöyle der; ‘Hiç şüphesiz Allah'ın size verdiği söz doğru idi, ben de size verdim ama bu sözümü tutmadım. Benim size karşı somut bir yaptırım gücüm yoktu. Sadece sizi yoluma çağırdım, siz de çağırma uydunuz. Şimdi beni suçlamak yerine kendinizi suçlayınız. Şu an ne ben sizi ne de siz beni kurtarabilirsiniz”* (İbrâhîm 17/22). Ayette, şeytanın insanlar üzerinde bir yaptırım gücü olmadığını, onları delirtme, öldürme ya da onlara eziyet etme gibi bir kudrete sahip olmadığı açık bir şekilde belirtilmiştir. Mâtürîdî (ö. 333/944) ribâ ayetinde geçen *“şeytan çarpması”* meselesinin bir benzetme/temsili olduğunu ifade ederek bunun hakikat olmadığını söylemiştir (Mâtürîdî, 2005, II,239).

Çünkü Râzî, ayette geçen “şeytan çarpması” eylemini Kaffâl'den nakil ile benzer şekilde izah etmiştir:

“İnsanlar, genel olarak sara hastalığının şeytan ve cinlerden olduğuna inanırlar. Yani toplumun genelinde böyle bir kanaat söz konusudur. Bundan dolayı da ayette onlara, bu husustaki zanlarına göre hitap olunmaktadır” (Râzî, 2000, VIII,78).

Râzî'nin bu tespitinin oldukça yerinde olduğu görünmektedir. Öncelikle bir Şâfiî fakihî olan Kaffâl'ın da “şeytan çarpma” şeklinde somut bir eyleminin söz konusu olmadığı düşüncesini yansıtmaması ve Râzî'nin de aynı kanaati taşıması ayetin anlaşılmasında ve şeytanın etki alanlarının belirlenmesinde kelam ilmi açısından önemli bir konuma sahiptir. Burada toplumun genel kanaati olan ve sara başta olmak üzere birtakım hastalıkların cin ve şeytanlardan bilindiği gereğini ortaya koyan Kur'ân ayeti onu “şeytanın insanı çarptığı” şeklindeki bir düşünceyi doğrulayan değil, halkın zannı doğrultusunda ve onların mantıklarına yaklaşımcı bir edebî anlatım sergilemesi söz konusu olduğu söylenebilir. Konuya genel bir perspektifle bakıldığında da yine birçok kimsenin hoşlanmadıkları tüm söz, fiil ve davranışlarını şeytana izafe ederek; “şeytana uyma” şeklinde ifade ettikleri malumdur. Hatta yaşayan dillerin kullandığı edebiyat içerisinde şeytana izafe edilen çirkin işleri çok sık duymak mümkündür.

Benzer nitelendirme, Kur'ân'ın anlatımı çerçevesinde de gerçekleşmiş ve cehennem dibinde yetişen zakkum ağacının dallarını şeytanların başlarına benzetmiştir (Sâffât 37/65). Burada yapılan teşbihte “şeytanların başı” diye bir nesneden bahsedilmektedir. Halbuki şeytanların başları insanlar tarafından görülen ve bilinen bir şey değildir. Dolayısıyla Kur'ân'ın bu üslubu; insanların kanaatlerinde oluşan birtakım tasvirlerle de teşbih yapılabileceğini göstermektedir. Hatta Hz. Yusuf'un güzelliğinin adeta bir değerli meleğe benzetilmesi (Yûsuf 12/31) de melekleri görmedikleri halde insanların hayalindeki “melek” güzelliğinin teşbihe yansımaları olarak kabul edilmiştir. Nitekim insanlar çirkin ve şerli işleri şeytana izafe ederken, iyi ve güzellikleri de mütemadiyen meleğe izafe ettikleri bir hakikattir (Râzî, 2000: XVIII,103). Ressamların yaptıkları bazı tasvirlerde de yine melekleri insanın gözüne ve gönüne hitap eden hoş görünümlü tablo şeklinde sundukları, çirkin yüzlü ve insanın hoşlanmadığı çehreleri şeytanla eşdeğer durumda tasvir ettikleri görülmektedir.

Cin çapması ifadesiyle sıkça gündeme gelen sar'a hastalığına benzer olayların, cinlerin fiziki darbesiyle gerçekleştiğini iddia etmek ya da insanlara farklı darbelerle öldürme ve hasta etme eylemlerine kadir olduklarını söylemek, nübüvvet müessesinde ifade edilen peygamberin gösterdiği mucize olayları ile de bir karışıklığın ortaya çıkmasına sebep olacaktır. Çünkü mucizelerde de ölüyü diriltme, kör gözü iyileştirme, alaca hastalıklarını tedavi gibi fiziki durumlar söz konusudur. Cinlerin böyle bir gücünün bulunması ise insana yapılan aynı fiziki müdahaleyi akıllara getirecektir.

Şeytanın Hz. Âdem (a.s.) ile ilgili kıssasında, onu küçümsediği, kendisinin Allah'a karşı kibirlendiği, bunun üzerine cennetten kovulduğu gibi hususlar Kur'ân bağlamında sabit hususlardır. Bundan sonraki süreçte ise dünya yaşamında mümin kullarla mücadele ederek onların hayır yollarını kesip, batıla yönlendireceği konusunda yaptığı yeminden söz edilmektedir (A'râf 7/16-17). Kendini mümin kulları sıkıntıya düşürmek için adayan şeytanda, kişiyi sar'a veya akıl hastası yapma gibi bir kudretin bulunması durumunda bazı soruların sorulması gereklidir. Madem şeytanda böyle bir güç varsa takva sahiplerine karşı azılı düşman olmasına rağmen neden hepsini çarpıp delirtmiyor, en azından onların tümünü sara hastası yapmıyor, servetlerini dağıtmıyor? Gaybi bilgileri birtakım dostlarına iletme gibi bir güçleri varsa neden müminlerin önemli sırlarını inkarcılara ifşa etmiyor? Neden müslümanların akıllarını gidererek onların hepsini mecnun etmiyor? Tüm bu sorular, cinlerin insana fiziki müdahale etme gibi maddi bir gücünün olmadığını kanıtlayacak nitelikte olduğu görünmektedir (Râzî, 2000: VII,79).

Bu soruları daha da çoğaltmak mümkündür. Cinlerin yardımı ile yapıldığı iddia edilen büyü, sihir ve kehanet sonucu; hastalıkların iyileştirildiği, aile huzursuzluklarının giderildiği, rızık artırma veya eksiltme durumlarının temin edildiği safsataları, inanan ve inanmayan kimseler arasında oran bakımından ciddi farklılıklar oluşturması gerekmiyor mu? Şeytanın müslüman kimselere karşı düşmanlığı ortada iken, onun maddi etki gücünün olmasıyla birlikte tüm müslümanları felakete sürükleyecek eylemlerde bulunmasına mâni olan durum nedir? Cinlerin birtakım insanlara gayb haberi taşıdığı, onları hizmetinde çalıştırdığı gibi durumların varlığı hakikat olsaydı devletler arası ajanlık durumu, gizlilik, emniyet, asayiş, hırsızlık nasıl takip edilecekti? Birilerinin hizmetinde olan ve maddeye etki eden cinlerin olduğu bir bölgede, işyerini sıkıca kilitleyen bir sarraf veya tüccar bundan nasıl emin olabilecekti? Çarpma ve hasta etme gibi bir güce sahip olan cinlerin olduğu bir dünyada çok hassas anatomik bir bedene sahip olan insan, kendi hayatından nasıl emin olabilecekti? Tüm bu sayılanlar Allah'ın hikmeti ile bağdaşmayan ve böyle olduğu için de cinlerin sadece vesvese vermektan başka kudreti olmadığını bizlere bildirmiştir. İblisin Hz. Âdem (a.s.) ile olan kıssasındaki diyalogundan hareketle Allah'a hitaben; *“senin sırat-ı müstakimin üzerinde oturup/pusu kurup onların yolunu keseceğim”* (A'râf 7/16) ifadesi yine onun sadece vesvese vermeye güç yetirebileceğini ifade etmektedir. Nitekim cin, müminin hayır işlerinde onun yolu üzerinde fiziki ve somut bir darbe sergilediği görülmemiştir.

5) Cinlerdeki Tek Güç: Vesvese

Cinlerin fiziki bir müdahalesinin söz konusu olmadığı izah edildikten sonra, geriye Allah'ın insanları imtihan için ona verdiği vesvese verme kudreti kalmaktadır. Burada öncelikle şeytanın insana yaklaşımındaki tek yol olan “vesvese” kavramının ne olduğunun tespit edilmesi gerekir. Etimolojik anlamda “vesvese” (وسوس) fiili; “fısıldamak, karışık söz söylemek, kuşkulananmak, kötü telkinde bulunmak demektir. Aynı kökten türeyen ve “vesvese”nin mastarı olan “vesvâs” (وسواس) kelimesi de insanın kalbine doğan zararlı fikir, çirkin duygu ve düşünce, kötü telkin, şüphe ve evham gibi anlamlara gelmektedir. Dini bir terim olarak ise “şeytanın veya nefsin kişiye çirkin ve zararlı telkinde bulunması, şeytandan ya da nefisten gelen, insanı dine aykırı eylemlere yönelten telkinlerdir”. Başka bir ifadeyle; şeytanın insanın kalbine attığı saptırıcı dürtü, beyhude söz, şüphe ve tereddüt içeren düşüncelerdir. Modern tıbbın psikiyatri dalında; vesveseye yakın anlamda kullanılan obsesyon (obsession) kavramı vardır. Bu da “irade dışı gelen, kişiyi tedirgin eden, bilinçli çaba ile uzaklaştırılamayan düşünceler” şeklinde tanımlanmıştır (Çağrı, 2013: XLIII,70). Obsesyon için yapılan tanım, vesvese ile yakın anlamda olsa da “bilinçli çaba ile uzaklaştırılamayan düşünceler” yönüyle vesvese gibi olmadığı görülmektedir. Zira vesvesede çok zaman kişinin Allah'a sığınma ve iradesini doğru kullanma ile bertaraf edileceği malumdur. Ayrıca vesvese daha çok “kötü düşünce dürtüleri” anlamında kullanılmasına rağmen, takıntı anlamına gelen obsesyon bazen faydalı takıntıların da sebebi olabilir.

Mütekaddimûn dönemi kelim âlimi Ebû Hâmid el-Gazzâlî (ö. 505/1111) vesveseyi; şeytanın kalbe musallat olması diye tarif etmiştir. Ona göre sonucu itibariyle güzel şeylere yol açan hatıratlara ilham, şerre delalet eden hatıratlara ise vesvese denilmiştir (Gazzâlî, 2004: III,26-27). Vesvesenin somut değil soyut bir eylem olduğu, şeytanın da ancak vesvese vermeye kadir olduğu düşünüldüğünde İslam literatüründeki cin, şeytan gibi ruhani varlıkların insan ile olan ilişkisi daha net anlaşılacaktır. Bu hususta Hz. Eyyüb'ün (a.s.) *“Şeytan bana bir yorgunluk ve azap dokundurdu”* (Sâd 38/41) şeklindeki yakarışı “mess” kelimesi ile ifade edilmiştir. Râzî, ayetteki “yorgunluk” kelimesinin Hz. Eyyüb'e gelen hastalıkları, azabın ise bir takım hayırlı işlerden geri kalması sonucu şeytanın ona vesvese vererek zihninde oluşturduğu kötü düşünceler olduğunu söylemiştir (Râzî, 2000: XVI,185).

Bu vesvese bazen insanda bulunan korkaklık duygusunu psikolojisine yansıtarak sarayı tetikleyebilir. Hatta korkunun aşırı dozda etkisiyle cesareti kırılan bir kimsenin ıssız bir yerden geçerken korkup yere yığılmasına sebebiyet verebilir. Aslında yukarıda ifade edilen “şeytan çarpması” benzetmesinin de insan psikolojisindeki güçlü ve zayıf tarafların, insandaki olumsuz yansımalarının bir sonucu olduğu şeklinde değerlendirilebilir.

Netice itibarıyla şeytanların insanlara vesvese ile telkinde bulunma dışında zorlayıcı bir etkileri bulunmamaktadır. Bu konudaki Kur’ân nasları, Allah’ın huzurundan kovulan şeytana, insanları vesvese vererek yoldan çıkarmak üzere imtihanın bir hikmeti olarak kıyamete kadar mühlet tanındığını ifade etmiştir (A’râf 7/14-15). Dolayısıyla sağlam bir inanca ve güçlü bir karaktere sahip insanlar üzerinde vesvese ile korku salma şeklinde şeytanın hiçbir tesiri olması mümkün değildir. Kur’ân-ı Kerîm, şeytanların insanlara görünmeden (A’râf 7/24) “*önlerinden, arkalarından, sağlarından ve sollarından sokularak*” (A’râf 7/17) vesvese vereceğini bildirmiştir. Bu korku ve vesveseye karşı müminlerin Allah’a sığınmalarını, şeytanların telkin ettiği vesveselerin doğru olup olmadığını kontrol için mutlaka analiz ederek basiretle hareket etmelerini (A’râf 7/200-201) tavsiye etmiştir. Böylece Allah’a yönelip, ibadet ve itaatle meşgul olarak, cinlerin ve şeytanların verdiği vesveseden korunmanın mümkün olduğu ifade edilmiştir. Allah’a ve resulüne inanan müminler olarak bizlere, cinlerin ve şeytanların insanlar üzerinde hiçbir zorlayıcı tesiri olmadığını bilincinde olmak, tövbe ve istiğfar ile Allah’a sığınmak ve sabırla ibadete devam etmek gerekir (Yeşilyurt, 2017: 171-189).

Yapılan duaların insan duygularına etkisini çağdaş tıp bilimcileri doğrulamış ve insan kalbine telkin edilen şeytani vesvesenin duaya sığınma ve basiretli düşünmeyle tedavi edildiğini ifade etmişlerdir. Bu hususta duanın meditatif bir eyleme dönüşmesindeki ilk basamağın; basiretle düşünme, elde edilen fikri güzelleştirme ve bunları bir noktaya odaklayarak merhamet sevgi ve şefkat oluşturacak şekilde yoğunlaştırılması olduğu vurgulanmıştır. Hatta Mevlânâ başta olmak üzere birçok mutasavvıfın yaptığı ve “sufi meditasyon” şeklinde ifade edilen ritimli duaların batı dünyasında da rağbet görmesi tesadüfi değildir (Tarhan, 2009: 103).

Netice olarak şeytan; karşı durulmaz bir kuvvet değildir. Böyle bir düşünce insanı ümitsizliğe sevk eden ve insan iradesinin yok sayılacağı bir durumdur. Kur’ân’da onun tuzaklarının zayıf olduğu, insanlar üzerinde bir sultanın bulunmadığı, insanın tümüyle şeytanın aldatmasına terk edilmediği, aksine ilahi vahye kulak vermekle onun mağlup edileceği her defasında vurgulanmıştır (Coşkun, 2016: 304).

Sonuç

Kelam alimlerinin sem’iyyat kısmında inceledikleri cinlerin varlığı Kur’ân’ın açık beyanıyla sabittir. Bunun yanı sıra cinlerin özelliklerinin bilinmesinin toplum açısından önemli olduğunu göz önünde bulunduran kelamcılar, Kur’ân’ın haber verdiği bu varlığın özelliklerini de geniş bir şekilde izah etme yoluna gitmişlerdir. Görünmeyen varlıklar olduğundan dolayı eskiden olduğu gibi her devirde cinler üzerinde çeşitli yorumlar yapılmıştır.

Bu çalışma neticesinde cinlerin ve şeytanların birbiri ile akraba olduğu anlaşılmış, cin ve şeytan ayrımının sadece nitelik açısından olduğu tespit edilmiştir. İblisten zürriyetinden iman edenlerine cin, inkar edenlerine de şeytan denildiği görülmüştür. Bunların insanlar tarafından görülmediği Kur’ân ayetiyle sabit olduğu, onları gördüğünü iddia eden kimselerin de İmâm Şâfiî başta olmak üzere birçok İslam alimi tarafından dürüst kabul edilmediği ve adalet sıfatını kaybettiği dile getirilmiştir.

İnsandaki bazı hastalıkları cinlere izafe etmenin ilkel bir inanış olduğu tarihi verilerden anlaşılmaktadır. Cinlerin insanlarla olan ilişki ve iletişiminin sadece vesvese boyutunda olduğu, bundan öte hiçbir zorlayıcı müdahalesi söz konusu olmadığı saptanmıştır. Vesvesenin ise insanın kalbine gelen kötü düşünce ve korkular olmasından dolayı, Kur’ân başta olmak üzere bu husustaki nebevî öğretilerden dua, ibadet ve benzeri itaat yöntemleri insanın bu korkularını yenmede güçlü bir psikolojik destek olduğu anlaşılmıştır. Cinlerle konuşma, onlarla bilgi alışverişinde bulunma, onları istihdam etme, onlardan gaybî bilgiler elde etme gibi iddiaların hiçbirinin ilmî bir temele dayanmadığı görülmüştür. Bu konuda Müslümana düşen; şeytan ve cinlerin varlığına iman etmek, bunların insana vesvese ve korku dışında hiçbir zarar vermeye kadir olmadıklarını bilmek, vesveselerine karşı da Allah’a sığınma, Kur’ân okuma, dua etme gibi psikolojik tedavi ve tavsiyelere sarılmak olmalıdır.

Kaynakça

- Askerî, E. H. (1997). *Mu’cemu’l-Furûki’l-Luğaviyye*. Thk. Muhammed İbrâhîm Selîm. Beyrut: Dârü’l-İlmi ve’s-Sekâfe.
- Aşkar, Ö. S. (1983). *Âlemü’l-Cinni ve’s-Şeyâtîn*, Beyrut: Mektebetü’l-Felâh.
- Aydın, H. (2017), “Dinî Kaynaklar ve Kültür Bağlamında Cinleri Anlamak”. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*. 21 (3): 1623-1670.
- Coşkun, İ. (2016). “Şeytanın Allah’ın Af ve Merhamet İsimleriyle Gençleri Aldatması”. *Gençliğin Gelişimi ve Problemleri Karşısında Din Görevlileri (7. Uluslararası Din Görevlileri Sempozyumu)*. Sakarya: 303-316.
- Çağlayan, H. (2017). “Ruhlarla ve Cinlerle İletişim”. Buhrandan Burhana Günümüz Kelam Problemleri. Ed. Recep Ardoğan. Ankara: Ekin Yayınları.
- Çağrı, M. (2013). “Vesvese”, *T.D.V. İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: T.D.V. Yayınları. 43: 70-72.
- Çelebi, İ. (2009). “Sihir”. *T.D.V. İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: T.D.V. Yayınları. 37:170-172.
- Endelüsî, İ. H. (1352). *el-Muhallâ bi’l-Âsâr Şerhu’l-Mücellâ bi’l-İhtisâr*. Mısır: Matabatu’n-Nahda.
- Ensârî, İ. H. (1920). *es-Sîyretü’n-Nebeviyye*. Thk. Mustafa es-Sekkâ, İbrâhîm el-Ebyârî, Kahire: el-Matabaatü’l-Hayriyye.
- Erkut, A. (2015). “el-Enfâl Suresinin 48. ve 30. Ayetlerinin Tefsiri Çerçevesinde Şeytanın Temessülü ile İlgili İbn Abbâs’dan Nakledilen Rivayetler”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 56.2: 103-132.
- Fîrûzâbâdî, M. (2005). *el-Kâmûsu’l-Muhît*. Beyrut: Müessesetü’r-Risâle.
- Gazzâlî, E. H. (2004): *İhyâu Ulûmi’d-Dîn*. Beyrut: Dâru’l-Ma’rife.
- İbn Manzûr, C. (t.y.) *Lisânu’l-Arab*. Beyrut: Dâru Sâdir.
- İsfahânî, R. (1961). *el-Müfredât fî Garîbî’l-Kur’ân*. Thk. Muhammed Seyyid Keylânî. Kahire: Mustafa el-Bâbî el-Halebî.
- İyâz, K. (1988). *eş-Şifâ bi Ta’rîfi Hukûki’l-Mustafa*. (Beyrut: Dârü’l-Fikr.
- Kastalânî, A. M. (1323). *İrşâdu’s-Sârî li Şerhi Sahîhi’l-Buhârî*. Mısır: el-Mektebetü’l-Kübra’l-Emîriyye.
- Kılavuz, A. S. (1993) “Cin”, *T.D.V. İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: T.D.V. Yayınları. 8:8-10.

- Köse, S. (2010). Cinlerle Evlilik Konusunda Hanefî Fâkihi Hâmid el-İmâdî'nin (11 03-1171/1692-1758) Teka'ku'u'ş-Şenn fi Nikâhi'l-Cinn adlı risalesi”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sy.15: 453-464.
- Kurtubî M. A. (2003). *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an*. Thk. Hişâm Semîr el-Buhârî. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb.
- Mâtürîdî, E. M. (2005). *Te'vîlâtü Ehl-i's-Sünne*. Thk. Mecdî Bâsellûm, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye.
- Nesefî, E. B. (2000). *el-Umde İslam İnançının Ana Temelleri*. Çev. Temel Yeşilyurt. Malatya: Kubbelatı Yayıncılık.
- Nevevî, M. (1392). *el-Minhâc Şerhi Sahîhi Müslim İbni'l-Haccâc*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî.
- Râzî, F. (2000). *Mefâtihu'l-Ğayb*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye.
- Şâfî, M. İ. (1994). *Ahkâmu'l-Kur'an*. Thk. Muhammed Zâhit el-Kevserî. Kahire: Mektebü'l-Hancî.
- Şahin, M. S. (1993). “Cin”. *T.D.V. İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: T.D.V. Yayınları. 8:5-8.
- Taberî, İ. C. (2001). *Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'an*. Thk. Abdullah et-Türkî. Beyrut: Dâru Heçr.
- Tahâvî, E. C. (2001). *el-Akîdetü't-Tahâviyye*. Beyrut: Dâru'l-Beyârik.
- Tarhan, N. (2009). *İnanç Psikolojisi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Uludağ, S. (1991). “Azâim”. *T.D.V. İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: T.D.V. Yayınları. 4:299-300.
- Yazıcı, M. (2018). “Hz. Peygamber'in Cinlerle Görüşmesine Dair İhtilafî Rivayetlerin Değerlendirilmesi”. *Tekirdağ İlahiyat Dergisi*. Aralık 2018, c. 4, s.2: 784-825.
- Yeşilyurt, T. (2017). *Çağdaş İnanç Problemleri*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Yeşilyurt, T. (2018). “Kur'an'da Cin, Melek, Şeytan”. *Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 2/1: 9-21.
- Zemahşerî, C. (1407). *el-Keşşâf an Hakâiki ğavamidi't-Tenzil*. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî.